

Поплавська Світлана Харлампіївна,
старш. наук. співроб.;
Басун Неліна Фавстинівна,
старш. наук. співроб.
ДНСГБ УААН
(м. Київ)

**ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА РЕФЕРАТИВНОГО ЖУРНАЛУ
“АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ”**

Проаналізовано тематику і видовий склад наукових документів аграрного профілю, що надходять до фондів Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки (ДНСГБ УААН) і є визначальними у створенні галузевого реферативного журналу “Агропромисловий комплекс України”. Рекомендовано спрямовувати зусилля на поліпшення комплектування фондів ДНСГБ УААН спеціалізованими фаховими часописами і монографіями, з метою забезпечення оптимальної повноти документного потоку і максимального відображення його в реферативному журналі.

Проведен анализ тематики и видового состава научных документов аграрного профиля, которые поступают в фонды Государственной научной сельскохозяйственной библиотеки (ГНСХБ УААН) и являются основополагающими в создании отраслевого реферативного журнала “Агропромисловий комплекс України”. Рекомендовано направлять усилия на улучшение комплектования фондов ГНСХБ УААН специальными летописями и монографиями, с целью обеспечения оптимальной полноты документного потока и максимального отображения его в реферативном журнале.

Subjects and structure compounds of publications receiving for State Scientific Agricultural Library UAAS as fundamental resources base on creation of sectoral AJ “AICU” have been generalized. The authors were suggested focus efforts on diverse SSAL UAAS books funds collecting with preferable specialized publications and monographs that contain valuable thorough and applied scientific information's too.

Вступ. Важливою умовою успішного здійснення наукових досліджень, розробки нової техніки та новітніх технологій є їхнє своєчасне й ефективне інформаційне забезпечення. Науково-технічна інформація визнається найважливішим стратегічним ресурсом, ціна якого на інформаційному ринку постійно зростає. В Україні такий інформаційний ресурс з проблем АПК формується дуже повільно. Важлива роль у цьому належить реферативній інформації. Реферат є багатофункціональним вторинним документом. Він

виконує інформативну, індикативну, науково-комунікативну, довідкову, адресну, сигнальну, прогностичну функції та функцію індексування [1].

Реферування, що означає повідомляти, викладати короткий зміст статті, книги, своїм створенням і використанням сягає у сиву давнину (7-8 століття). Розвинулось реферування з розвитком наукових досліджень. М.В.Ломоносов, будучи автором методики реферування, високо цінував реферування як різновид наукової роботи. Реферат сьогодні – це інформаційна модель первинного документа.

В Україні за часів перебування у складі колишнього СРСР не було жодного реферативного журналу (РЖ) і відсутні організації, які б займались реферуванням наукової літератури різних напрямів, не було й відповідної нормативно-методичної бази. Реферативна інформація, яка надходила і надходить до нас із ЦНСГБ РАСГН, відбиває світовий потік наукової літератури аграрного профілю, у якому зовсім відсутній вітчизняний.

В Україні довгий час порушувалося питання про необхідність видання українського аграрного реферативного журналу, який містив би наукову, науково-практичну, науково-методичну та іншу аграрну інформацію, накопичену в Україні, і яка могла б інтегруватися у світовий інформаційний ресурс аграрної літератури [1].

Тому поява перших РЖ в Україні було визначною подією. На думку вчених, РЖ – це вікно в індустрію науки, її інформаційне джерело, засіб пошуку та обміну інформацією. Реферативний журнал "Агропромисловий комплекс України" – перший галузевий журнал, який містить 28-30 рубрик. Кожний випуск журналу нараховує від 400 до 420 рефератів.

Він був і є першим кроком виконання державної науково-технічної програми "Інформаційні ресурси України з науково-технічної діяльності: створення, обробка, розповсюдження, захист та використання" стосовно поточного реферування усіх наукових видань аграрного профілю, що виходять в Україні.

За тематикою РЖ "Агропромисловий комплекс України" має охоплювати всі основні галузі сільського і лісового господарств та переробки с.-г. продукції. Вихідним матеріалом для виробництва РЖ "Агропромисловий комплекс України" мусить бути весь потік вітчизняної аграрної наукової літератури, її тематика та видовий склад, що надходять у фонд Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН (ДНСГБ УААН) – головного бібліотечно- інформаційного центру аграрно-промислового комплексу. Тому темою статті був аналіз джерельної бази РЖ "Агропромисловий комплекс України".

За методикою створення журналу реферуванню підлягають першоджерела, які:

- ◆ за тематикою відповідають переліку агропромислових галузей знань;
- ◆ за цільовим призначенням – це наукові, науково-практичні, науково-методичні та науково-популярні видання;
- ◆ періодичні та продовжувані видання (журнали, бюлетені, збірники наукових праць);
- ◆ книги і брошури (збірники матеріалів конференцій, нарад, симпозіумів, монографії, підручники, посібники, рекомендації, практикуми для вищої школи);
- ◆ офіційні та відомчі видання, матеріали державних організацій.

Залежно від жанру документи розділяються на:

- ◆ постановочні документи (відповідають на питання "що потрібно робити?");
- ◆ теоретичні документи (визначають новий вклад у науку, містять наукові узагальнення, формують їхні принципи і закономірності);
- ◆ методичні документи (містять конкретні технологічні рішення);
- ◆ документи про досвід роботи (містять рекомендації з накопичених дослідів);
- ◆ інші документи (містять інформацію про факти необхідні окремим користувачам) [2].

Враховуючи, що всі автореферати докторських і кандидатських дисертацій агропромислового напрямку знаходять своє відображення в УРЖ "Джерело", інформація про відкриття, винаходи, промислові зразки, товарні знаки і раціоналізаторські пропозиції – у відповідних виданнях Держпатенту, депоновані наукові роботи – у РЖ "Депоновані наукові роботи", що видається Державною науково-технічною бібліотекою Міністерства України у справах науки і технологій та державної реєстрації НДДКР, стандарти – у межах державних систем стандартизації і сертифікації, ці першоджерела, з метою уникнення дублювання, референтами РЖ "АПК України" не реферуються. Не реферується також інформація рекламного характеру, газети й альбоми.

Звичайно, сьогодні не доводиться говорити про повне охоплення реферуванням документів аграрного профілю, значна їх частина залишається не включеною до національного інформаційного ресурсу. Комплектування фондів ДНСГБ УААН книгами, періодичними виданнями, спецвидами аграрних документів через економічну нестабільність зазнає великих труднощів.

Як позитивний фактор останнім часом є стійке зростання обсягів видань наукової літератури, навчальних, довідкових і навчально-методичних, виробничо-практичних видань аграрного спрямування. Помітно активізувалося книгодрукування українською мовою у Дніпропетровській, Одеській, Львівській, Сумській та інших областях [3].

При відбиранні літератури для відбиття в РЖ методичні документи радять керуватися тим, що найзначнішими джерелами для реферування є наукові монографії, серіальні видання, праці конференцій і симпозіумів. Із серіальних видань найвагомішими вважаються видання наукових установ УААН і НАН України [4,5].

Нині мережа підвідомчих УААН науково-дослідних установ налічує понад 130. Маємо прийнятий Закон України "Про обов'язковий примірник документів" №595-XIV від 9.4.1999 р., Постанову Кабінету Міністрів України № 608 від 10.05.2002 р. "Про порядок доставляння обов'язкових примірників

документів”, згідно з якими ДНСГБ має право одержання обов’язкового примірника видань галузевої тематики на всіх носіях. Спільними наказом Міністерства аграрної політики України й Української академії аграрних наук від 1.07.02 р. за № 178/45, а також постановами Президії УААН від 26.04.02 р. Бюро Президії УААН від 21.11.02 р. і знову розпорядженням Міністерства аграрної політики України від 10.03.2004 р. регламентується обов’язкова доставка видань аграрних вузів та НДУ УААН до фондів ДНСГБ УААН, тому що у фондах галузевого депозитарію документів аграрної тематики має зосереджуватись повний галузевий вітчизняний документний потік.

На жаль, не тільки державні, але і приватні видавництва й наукові установи постійно порушують сформовані Законом і постановами правила і вимоги розсилки. Серед них Біосферний заповідник “Асканія-Нова”, Інститут винограду і вина “Магарач”, Тернопільський інститут АПВ, Дніпропетровський ДАУ. Тому у книгозбірні можуть бути відсутні не лише малотиражні, але й відомчі документи.

Дані табл. 1 аналізують вхідний потік документів до галузевої книгозбірні аграрно-промислового комплексу, що надходив з різних джерел комплектування. До потоку входить важливий масив вітчизняної наукової літератури – наукові монографії, праці конференцій, наукові статті, включені до збірників наукових праць різноманітних напрямів агропромислового комплексу.

Він представлений такими видами матеріалів: приблизно 20% становлять книги і брошури, найчисельніше, майже 47%, представлені статті з наукових періодичних видань, значна кількість з тематичних збірників праць і видань, що продовжуються. Серед найінформативніших журналів – “Вісник аграрної науки”, “Физиология и биохимия культурных растений”, “Цитология и генетика”, “Економіка України”; тематичні збірники: “Виноградарство і виноробство”, “Землеробство” “Зрошуване землеробство”, “Корми і кормовиробництво”, “Молочне і м’ясне скотарство”, “Розведення і генетика тварин” тощо [4].

Таблиця 1

Тематичне спрямування вхідного потоку документів до фондів ДНСГБ у 2005 р.

Тематика документного потоку	Кількість примірників	Відсоток до загального потоку
Природничі науки	1977	13,5
Загальні питання сільського господарства, економіка й організація виробництва	3926	26,8
Рослинництво	2270	15,5
Тваринництво. Ветеринарія	2051	14,0
Механізація й електрифікація сільського господарства	1142	7,8
Гідротехніка і меліорація	410	2,8
Плодівництво. Овочівництво	1113	7,6
Лісове господарство	351	2,4
Суспільні науки	688	4,7
Інші	721	4,9
Всього	14649	100

Із таблиці видно, що серед тематичних розділів галузі найповніше представлені загальні питання сільського господарства, матеріали, присвячені аналізу економічних аспектів та пріоритетів розвитку агропромислового комплексу (економіка й організація виробництва), рослинництво, тваринництво і ветеринарія, публікації, в яких розглядаються природничонаукові основи сільського господарства, плодівництво, овочівництво, немало присвячених технічним основам сільського господарства (с.-г. машини, знаряддя і обладнання) [4].

І все-таки комплектування галузевої книгозбірні з питань сільського і лісового господарств характеризується як спонтанне, часткове і не відповідає її статусу, але вхідний потік 2005 р. за тематикою був значним, тобто достатнім для виготовлення рефератів за всіма рубриками журналу. Для прикладу наведено вхідний потік документів по галузі тваринництва (табл. 2).

Таблиця 2

Надходження до фондів ДНСГБ документів з галузі тваринництва

Назва видань	Роки		
	2004	2005	2006
1	2	3	4
Продовжувані й серіальні видання			
Аграрний вісник Причорномор'я (ОДАУ)	26 – 28	30	31
Вівчарство	–	31 – 32	33
Вісник Білоцерківського ДАУ	29 – 30	31 – 36	37 – 41

Вісник Дніпропетровського ДАУ	1, 2	1, 2, 3	–
Вісник Сумського НАУ	2(11),7(12)	12 (13-14)	–
Вісник Черкаського ін-ту АПВ	4	5	6
Зб. наук. праць Вінницького ДАУ	16, 17, 18	20, 21, 23	–
Зб. наук. праць Луганського НАУ	36(48)	47(70)	–
Зб. наук. праць Селекц-генет. ін-ту	5(45), 6(46)ч.2	7(47)	–
Наук. вісн. ЛДАВМ ім. З.С.Гжицького	T6(N1)ч.1, T6(N2) ч.1-5	T 7 ч. (1,2, 3,4)	T8(28), T8(29)
Науковий вісник НАУУ	71 – 79	80-82, 84-91	92 – 99
НТБ Ін-ту тваринництва УААН	86, 88	89 – 91	92, 93
Птахівництво	55	56, 57	58
Рибне господарство	63	64	65
Розведення і генетика тварин	–	38, 39	40
Шовківництво	24	25	–
Періодичні видання			
Агроекологічний журнал	1-4	1-4	1-3
Аграрна наука і освіта	1/2, 3/4, 5/6	1/2, 3/4, 5/6	1/2, 3/4
Аграрні вісті	1 – 4	1 – 4	1 – 3
Біологія тварин	T 6, N1-2	T. 7, N1-2	
Вісник аграрної науки	1 – 12	1 – 12	1– 12
Вісник Полтавського ДАУ	1 – 4	1 – 4	1 - 4
Мікробіологічний журнал	1 – 6	1 – 6	1 – 4
Сільський господар	1 – 12	1 – 12	–
Тваринництво України	1 – 12	1 – 12	1 – 12
Сучасне птахівництво	1 – 12	1 – 12	1 – 11
Ветеринарна медицина України	1 – 12	1 – 12	1 – 12

З таблиці видно як надходять до фондів ДНСГБ УААН наукові вісники і бюлетені аграрних вузів, міжвідомчі тематичні наукові збірники, які видаються науково-дослідними установами Української академії аграрних наук тощо.

Аналіз документального потоку літератури дає змогу стверджувати, що навіть у такій ситуації до бібліотеки надходить значна кількість наукової літератури аграрного спрямування, щоб наповнити пріоритетні рубрики РЖ “Агропромисловий комплекс України” інформацією стосовно нових наукових досягнень. Нами проаналізовано основні першоджерела (кількість і види), які стали базою реферативних журналів за три роки (табл. 3).

Таблиця 3

Види документів, що становлять основу підготовки РЖ до друку в 2004-2006 рр.

Випуски РЖ по роках	Періодика	Продовжувані видання	Книги і брошури	Всього
2004 (1 – 4 випуски)	164 /295*	84 /127*	107	355

2005 (1 – 4 випуски)	191 /331	103 /151	148	436
2006 (1 – 3 випуски)	137 /241	97 /152	185	419

*Чисельник дробу означає кількість назв видань, а знаменник – номерів, томів, випусків, частин (екземплярність).

А відділ реферування наукової літератури намагається відобразити в рефератах усі періодичні і продовжувані видання профільних організацій і виконати роль реферативної інформації у системі наукових комунікацій.

У подальшій своїй діяльності відділи комплектування документів і реферування наукової літератури будуть добиватися удосконалення і систематизації поточного надходження у фонди книгозбірні.

Як відомо, процес реферування включає в себе читання документа, яке можна поділити на три етапи – визначення інформативності першоджерела, реферативний його аналіз і реферативний синтез. Велике значення має формалізація процесу вибору інформації із тексту документа для включення у реферат, тобто згортання тексту документа у реферат, що включає основні фактичні відомості та висновки, необхідні для початкового ознайомлення з документом [1].

На етапі синтезу інформації застосовуються різні способи викладення реферативної інформації (цитування чи екстрагування, перефразування і навіть інтерпретація). Найбільш поширеним і найдоступнішим методом подання інформації у рефераті є перший метод. Він забезпечує точність вибору тих аспектів у тексті документів, які передбачені вимогами методичних рекомендацій (тематика досліджень, методи вивчення (дослідження), досягнуті результати досліджень і рекомендації чи пропозиції відносно впровадження результатів). Такі реферати не поступаються іншим видам рефератів за інформативністю, але перевищують їх за обсягом [1, 6].

Добір першоджерел для реферування навіть такого масиву вимагає немало часу, кваліфікації і навиків роботи з інформаційними масивами.

Для того, щоб РЖ “АПК України” сприяв включенню наукоємної інформації українських учених з пріоритетних напрямів розвитку аграрної науки і виробництва до світового документального потоку, інформуванню

науковців, дослідників, винахідників, виробничників, викладачів, студентів і аспірантів аграрних вузів про досягнення в галузі, а також підвищенню ролі реферативної інформації в системі наукових комунікацій, розпорядженням Президента УААН сформовано групу наукових консультантів. Вона складається з 11 академіків та 5 членів-кореспондентів УААН, 6 професорів. Вчені рецензують кожен реферат відповідного напрямку. Таким чином редколегія уникає скільки-небудь значних наукових чи інформаційних неточностей у журналі.

Сьогодні роботи по формуванню і підготовці до друку РЖ “АПК України” залежать від існуючого фонду заробітної плати, кількості референтів у штаті, першоджерел, що надходять до фондів ДНСГБ УААН.

Таблиця 3 свідчить, що у кожному випуску РЖ “Агропромисловий комплекс України” кількість прореферованих наукових видань різного виду зростає. Періодичні і продовжувані видання характеризувались науковим і науково-теоретичним, науково-методичним і науково-виробничим, науково-практичним і науково-популярним, а також інформаційним змістом. Це ж саме стосується книг і брошур.

Висновки. Проаналізовано стан комплектування джерельної бази – основи для підготовки і виходу в світ РЖ “Агропромисловий комплекс України”. Встановлено, що комплектування головної книгозбірні агропромислового комплексу країни здійснюється несистематично.

У фондах відсутня значна кількість видань, надрукованих навіть науково-дослідними установами УААН.

Визначено основні причини такого становища, а саме: брак асигнувань для підтримки необхідного репертуару передплати усіх наукових видань, що виходять на теренах України, та недопостачання обов'язкового безоплатного примірника творів друку.

Звернемо увагу на значний обсяг реферативної електронної бази. Сьогодні до друку готується 30-й випуск РЖ, як зазначалось кожен випуск містить від 400 до 420 рефератів, отже, база налічує понад 12 тис. рефератів.

Пропаганда і продаж бази даних РЖ пріоритетних напрямів аграрного розвитку країни або їхніх фрагментів можуть бути джерелом надходження коштів до бібліотеки.

Список використаної літератури

1. *Кочубей Л.* До проблеми створення реферативного журналу України “Політика” // Вісн. Кн. палати України. – 1997. – N7. – С. 20-23.
2. *Карташов Р.* Про створення реферативних журналів України // Вісн. Кн. палати України. – 1996. – N1-2. – С.27-30.
3. *Воскобойнікова-Гузєва О.* Наукові видання сучасної України: динаміка і тенденції розвитку // Вісн. Кн. палати України. – 1999. – N2. – С. 11-14.
4. *Сорока М.* Система реферування українських наукових видань: основні концептуальні положення // Бібліотеч. вісн. – 1999. – N2. – С. 5-8.
5. *Кочубей Л.* Відділ реферування інформації Книжкової палати: сучасний стан та перспективи // Вісн. Кн. Палати України. – 1998. – N10. – С. 6-7.
6. *Рогаченко Т.* Про шляхи оптимізації реферування економічної інформації // Вісн. Кн. палати України. – 2000. – N6. – С. 8-9.